

ANALITIČKI IZVJEŠTAJ

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

EUROPEAN UNION

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

CENTAR ZA DEMOKRATIJU I LJUDSKA PRAVA

Crna Gora
Ministarstvo za
ljudska i manjinska prava

Zaštitnik ljudskih prava
i sloboda Crne Gore

Ključni analitički zaključci:

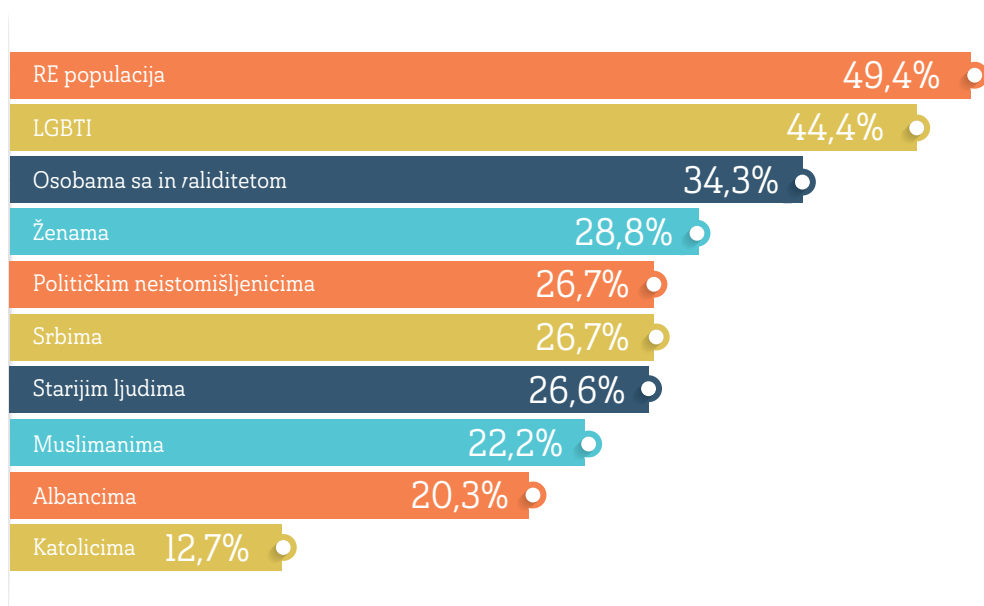
- Govor mržnje je u najvećoj mjeri izražen prema Romima i LGBTI osobama
- Diskriminacija je najizraženija u oblasti zapošljavanja, a i trendovi su u ovom pogledu negativni
- Najveći progres u smanjenju stepena diskriminacije ostvaren je u oblasti obrazovanja
- Po kriterijumu grupne pripadnosti, najveći stepen diskriminacije je izražen prema RE populaciji
- Po grupnoj pripadnosti, najveći progres mjerimo kada je riječ o smanjenju diskriminacije po osnovu političkog uvjerenja
- Negativne trendove mjerimo kada je riječ o diskriminaciji po osnovu seksualne orijentacije i rodne ravnopravnosti
- Sumarno, kada je riječ o UKUPNOJ procjeni diskriminacije, u poslednjih deset godina mjerimo jako mali progres
- Veliki broj građana izražava negativne stavove prema osobama koji pripadaju LGBTI zajednici
- Prema LGBTI osobama veoma je izražena socijalna distanca i ovo distanciranje je na višem nivou u odnosu na RE populaciju, prema kojima tradicionalno mjerimo visok stepen socijalnog distanciranja
- „Parada ponosa“ ima podršku veoma male skupine građana
- Mali je broj građana koji poznaje zakone i svoja prava ukoliko postanu žrtva diskriminacije. A u ovom pogledu u poslednjih deset godina ne mjerimo stabilne vrijednosti
- U poslednjih deset godina stabilan je broj građana koji smatra da država ulaže dovoljno napora u borbi protiv diskriminacije
- Od svih institucija države, najveći doprinos u borbi protiv diskriminacije daje kancelarija Ombudsmana
- Povećan je u poslednjih deset godina broj građana koji imaju povjerenja da će ih država zaštititi od diskriminacije, ali je broj onih koji nemaju povjerenja i dalje značajan
- Policija je bila i ostala prva institucija kojoj bi se građana obratili ukoliko bi postali žrtva diskriminacije
- Najveći broj građana nije u stanju da procjeni efekat COVID-19 epidemije na diskriminaciju, ali je komparativno značajno veći broj onih koji smatraju da će se diskriminacija usljed epidemije povećati, u odnosu na one koji procjenjuju da će se smanjiti

KLJUČNI NALAZI ISTRAŽIVANJA I TRENDovi

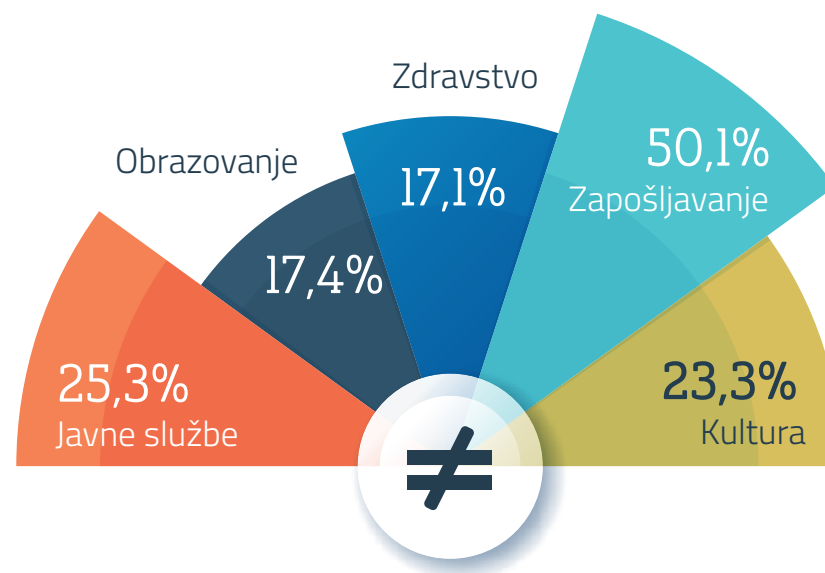
U istraživanju smo koristili veći broj indikatora za mjerenje diskriminacije, a u cilju preciznije procjene. Najizloženiji **govoru mržnje** jesu Romi i LGBTI osobe. Gotovo svaki drugi građanin Crne Gore procjenjuje da se prema pripadnicima ovih grupa koriste različite forme govora mržnje (grafikon 1).

Grafikon 1 – Koliko često se govor mržnje korišćen prema pripadnicima navedenih grupa - SUM % veoma često i često

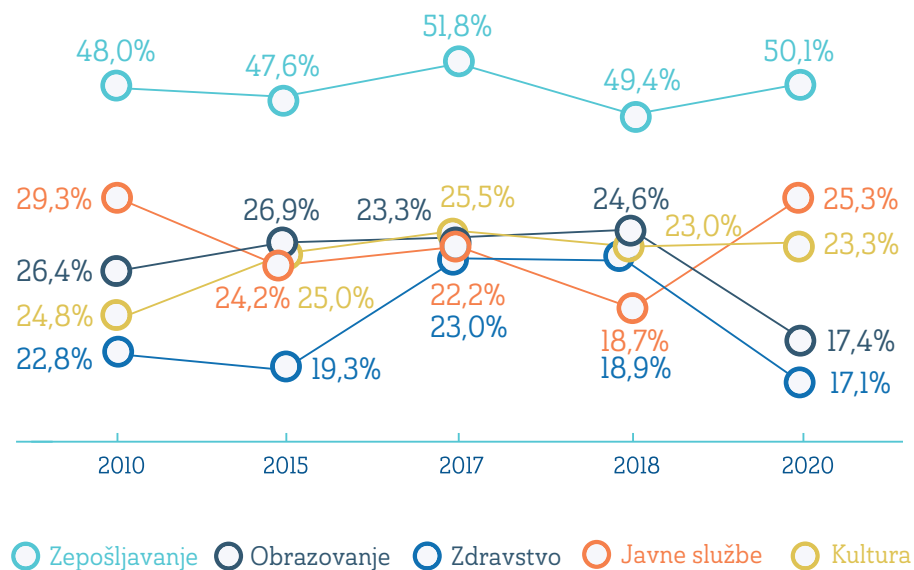
Po oblastima društvenog života, najizraženija je diskriminaciju u **zapošljavanju** (grafikon 2), i ovo je podatak koji se kontinuirano ponavlja u svim istraživanjima od 2010. godine do danas. Prema tome, gotovo da nema sumnje **da u postupcima i procedurama u oblasti zapošljavanja postoje ozbiljni problemi kada je riječ o regrutaciji s obzirom na određene distinktivne diskriminativne kriterijume**, kao i mogućnosti kršenja drugih prava iz radnog odnosa.

Grafikon 2 - Prosječan stepen diskriminacije za sve grupe po oblastima u istraživanju 2020. godine

Veliki problem jeste stabilnost trendova kada je riječ o diskriminaciji (grafikon 3). Promjene koje mjerimo u pravcu smanjenja diskriminacije gotovo su inkrementalne i svakako nedovoljne kako bi se ciklus diskriminativnog ponašanja prekinuo. Kada uporedimo početno istraživanje (2010. godine), sa ovim poslednjim (2020. godine), mjerimo da je **najveći progres napravljen u pogledu smanjenja stepena diskriminacije u oblasti obrazovanja** (grafikon 4). Određen progres mjerimo i kada je riječ o zdravstvenom sistemu i radu javne uprave, a minimalan progres mjerimo kada je riječ o kulturi. Sa druge strane, **u oblasti zapošljavanja mjerimo čak i povećanje stepena diskriminacije**.

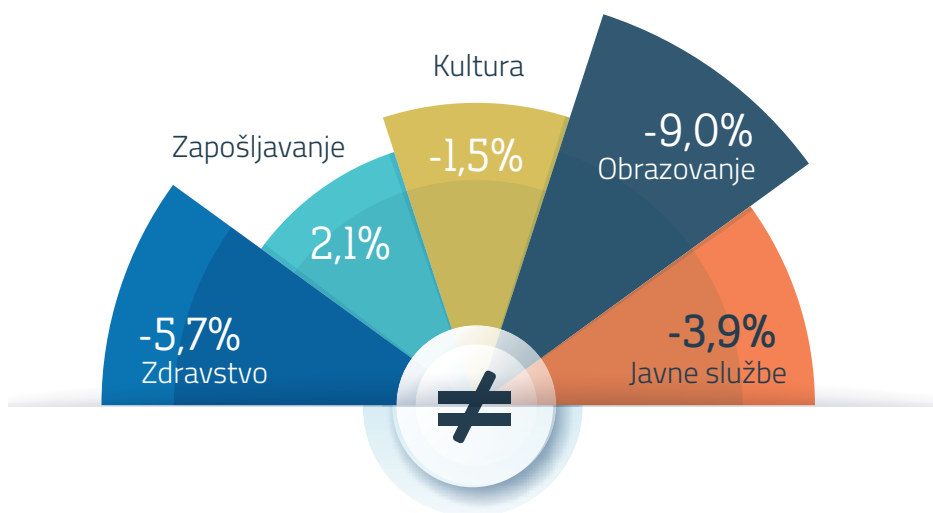
Grafikon 3 - Prosječan stepen diskriminacije prema svim grupama za sve oblasti po talasima istraživanja

Prema tome, **ključni napori koje je potrebno uložiti u narednom periodu jesu u smanjenje stepena diskriminacije u oblasti zapošljavanja**. Drugim riječima, **nužno je da se preduzmu konkretne mjere koje će da obezbijede ravnopravnost pripadnika svih grupa u procesu i postupcima zapošljavanja**, kao i sveukupno uživanje prava iz radnog odnosa.

Kada je o grupama pod rizikom riječ, istraživanje pokazuje **da su pod najvećim rizikom od diskriminacije Romi** (grafikon 5). Inače, u svim istraživanjima po različitim kriterijumima, gotovo po pravilu dobijamo podatke koji ukazuju na visok stepen deprivacije Roma. **Osobe sa invaliditetom, takođe, su veoma izložene diskriminatorским ponašanjima**, i opet, tradicionalno, istraživanja ukazuju da država nije sprovela sve potrebne mjere kako bi zaštitila osobe sa invaliditetom. Iako nije intuitivno, podaci ukazuju da je **diskriminacija veoma izražena i kada je riječ o starijim osobama**. Savremeni svijet, društva u tranziciji, nove tehnologije i ekonomska kriza/nedostatak čvrstog sistema socijalne zaštite, ostavile su ozbiljne posledice na starije osobe koje imaju problema da u novonastalim uslovima na ravnopravnoj osnovi nađu svoje mjesto u društvu i ekonomiji.

Grafikon 4 - Razlika između prosječnih mjerenih vrijednosti diskriminacije za sve oblasti: poređenje 2020. vs 2010.

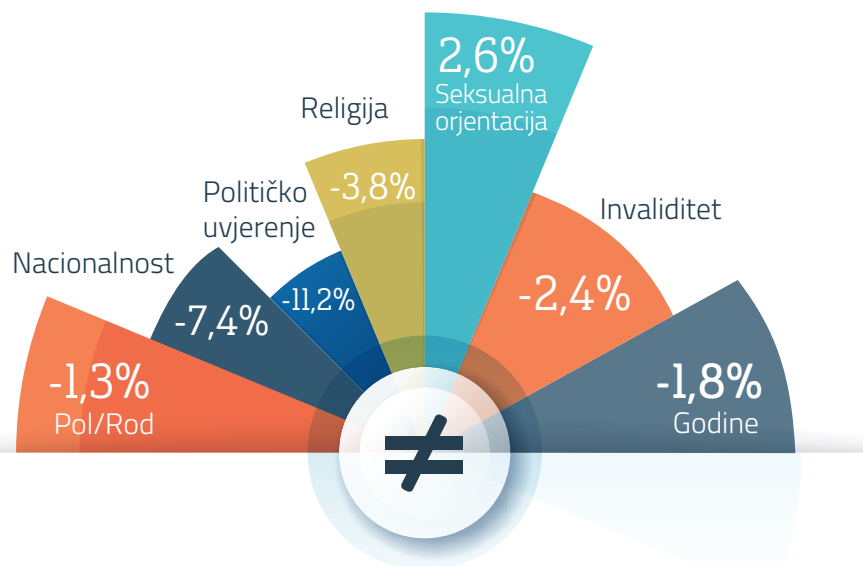

Grafikon 5 - Prosječna vrijednost za sve grupe 2020. godine

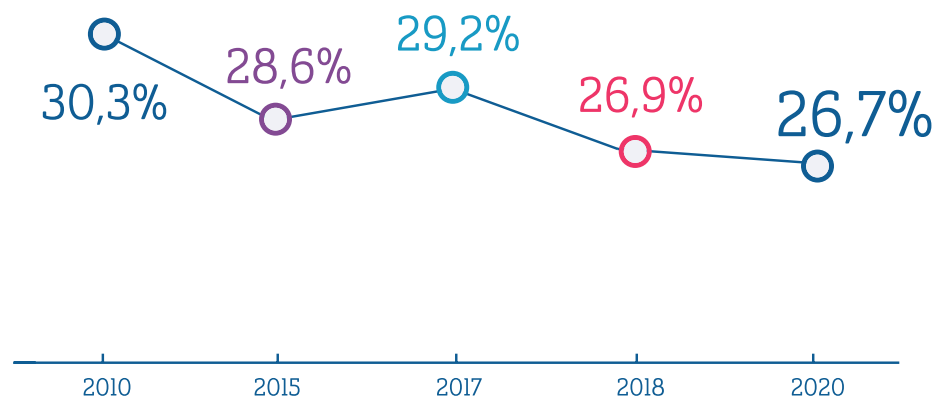
Podaci o razlikama u stepenu diskriminacije kada se uporede podaci prije deset godina sa podacima koje smo dobili ovim istraživanjem ukazuju da **je najveći progres napravljen kada je riječ o diskriminaciji po osnovu političkog uvjerenja** (grafikon 6). Imati u vidu, međutim, da je istraživanje rađeno neposredno nakon parlamentarnih izbora, na kojima je došlo do smjene vlasti nakon trideset godina kontinuiteta vladavine DPS-a. Ovakva situacija je vjerovatno značajno doprinijela procjeni o diskriminaciji po osnovu političkog uvjerenja. Određen napredak poslednjih godina je ostvaren i kada je riječ o smanjenju diskriminacije po osnovi nacionalne pripadnosti, ali opet, i ovde je sasvim moguće da imamo procjenu koja je u velikoj mjeri počivala na promjeni vlasti nakon izbora. U ostalim oblastima mjereni stepen diskriminacije se nije značajno promijenio u poslednjih deset godina. No, iako minimalne, mjerimo progresivne tendencije kada je riječ o diskriminaciji po osnovu vjeroispovesti, invaliditeta, godina starosti i rodne pripadnosti. Sa druge strane, **po osnovu seksualne orijentacije i rodne ravnopravnosti mjerimo blago povećanje stepena diskriminacije.**

Grafikon 6 - Razlika između prosječnih mjerenih vrijednosti diskriminacije prema svim grupama: poređenje 2020. vs 2010.

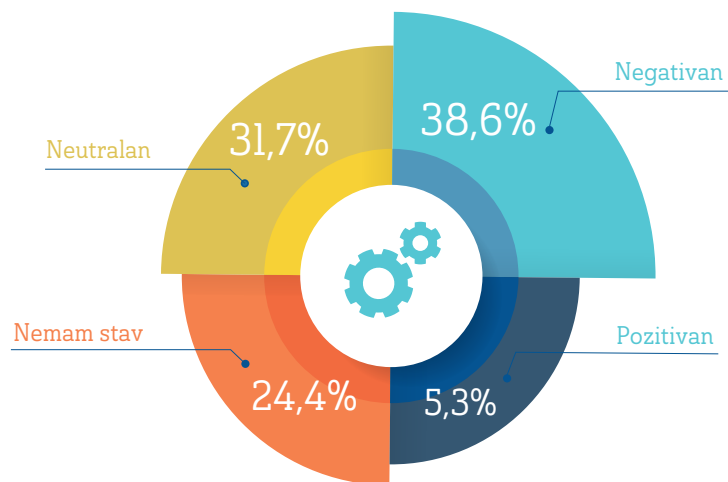
Kada se kumulativno izračuna UKUPNI stepen diskriminacije, dakle, za sve grupe i sve oblasti, i kad se vrijednosti uporede u poslednjih deset godina **podaci ukazuju da je stepen diskriminacije u poslednjih deset godina smanjen, ali u veoma maloj mjeri** (grafikon 7). Uistinu, **smanjenje ukupnog stepena diskriminacije u numeričkom iznosu od 4%, ne može se smatrati progresom za desetogodišnji period.**

Grafikon 7 - Prosječna vrijednost diskriminacije za sve oblasti i za sve grupe – TREND

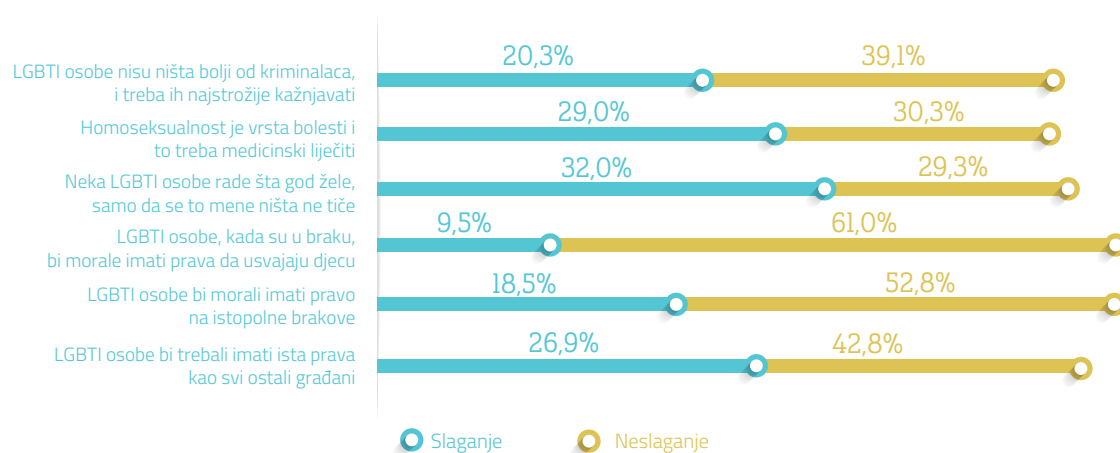
Problem diskriminacije LGBTI osoba veliki je problem u svim konzervativnim društvima, a čini se da je Crna Gora dio te skupine, na osnovu svih sekundarnih indikatora koje imamo. Generalizovani indikator koji mjeri stav prema LGBTI osobama ukazuje da **veliki broj građana ima negativan stav prema njima, i jako mali broj građana ima pozitivan odnos** (grafikon 8). Drugim riječima, nema sumnje da su LGBTI u Crnoj Gori pod izraženim rizikom od potencijalne diskriminacije.

Grafikon 8 - Stav o LGBTI (%)

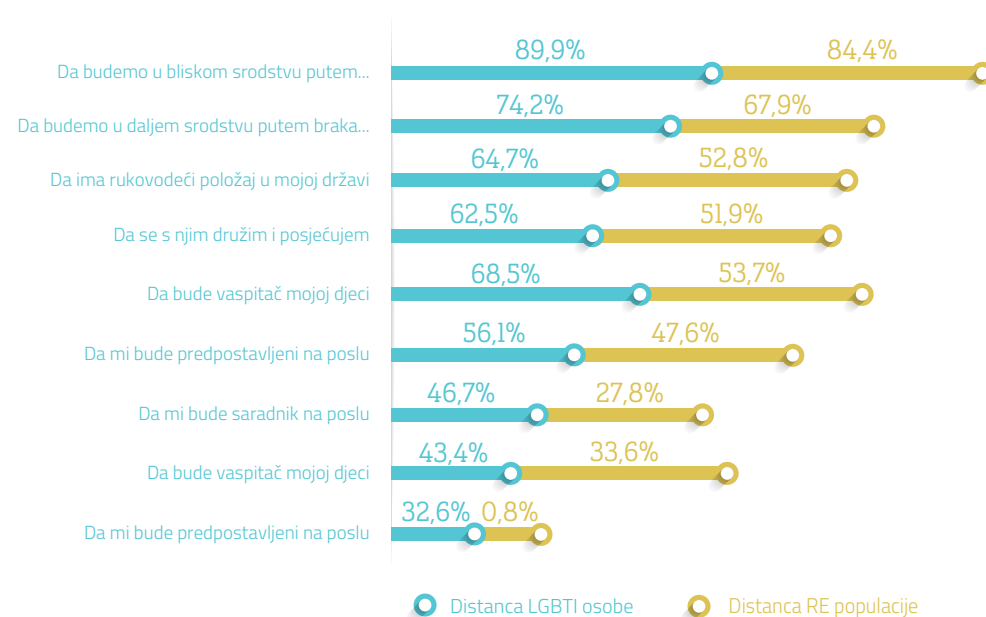
Negativan stav prema LGBTI osobama se najjednostavnije može vidjeti preko stavova sa kojima se građani slažu ili ne slažu. Podaci ukazuju **da veliki broj građana ima negativne konkretne stavove kada je riječ o LGBTI osobama.**

Grafikon 9 - Stavovi o LGBTI osobama

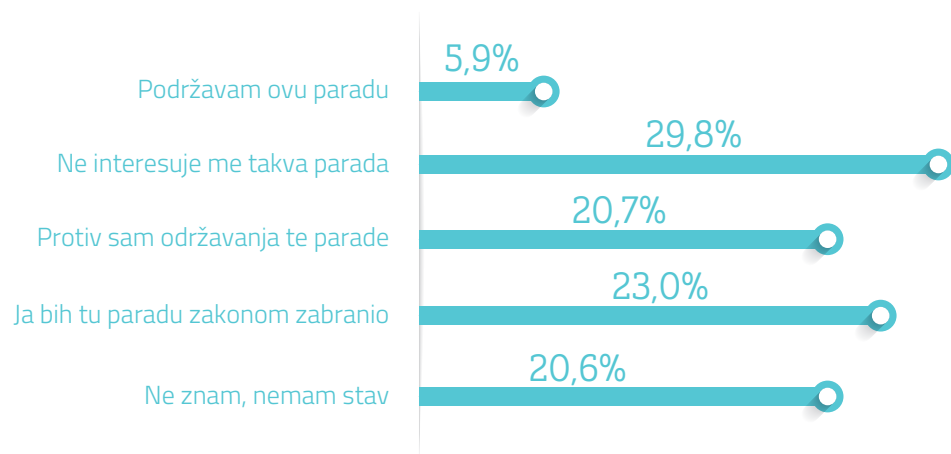
Za mjerenje stavova prema LGBTI osobama koristili smo i standardizovanu Bogardusovu skalu za mjerenje socijalne distance. Iz komparativnih razloga, istu proceduru mjerenja smo izveli i kada je riječ o Romima, s obzirom da je tradicionalno visok stepen socijalne distance prema toj populaciji (grafikon 10). Podaci pokazuju da je **socijalna distanca prema LGBTI osobama veoma izražena** i ovo predstavlja vjerovatno najveći problem kada je riječ o realnom svakodnevnom životu LGBTI osoba.

Grafikon 10 - Socijalna distanca prema LGBTI osobama i Romima

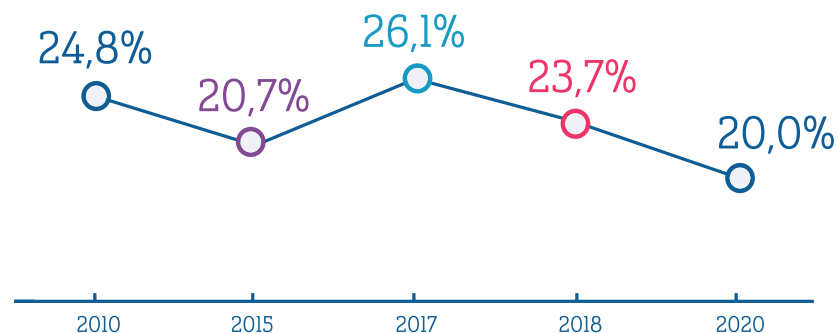
Stav prema LGBTI osobama, i generalno, onih koji pripadaju LGBTI populaciji se sasvim jasno mogu vidjeti na osnovu stavova prema 'LGBTI paradi ponosa' (grafikon 11). Podaci ukazuju da **veliki broj građana ne podržava PRAJD, te da je jako mali broj građana koji iskazuje podršku ovoj paradi.**

Grafikon 11 - Stavovi prema LGBTI Paradi ponosa (PRAJD-u) %

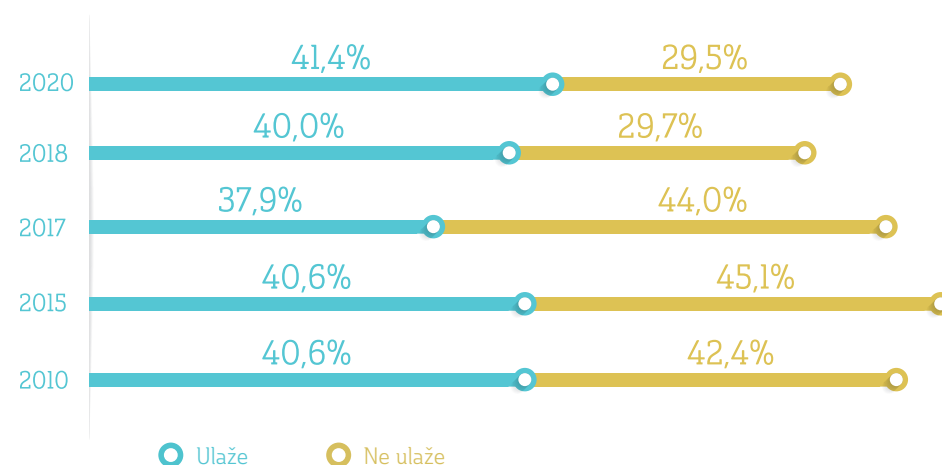
Država ima, ili treba da ima jasnu i aktivnu ulogu kada je riječ o zaštiti pripadnika svih grupa od diskriminacije. Važan aspekt jeste legislativa. Međutim, anti-diskriminatorski zakoni moraju biti efektivni u primjeni, a da bi bili efektivni potrebno je da građani poznaju te zakone. Podaci, međutim, ukazuju da je **relativno mali broj građana koji poznaju zakone koji štite od diskriminacije, a problem je utoliko izraženiji ukoliko se ima u vidu da je trend poznavanja ovih zakona negativan** (grafikon 12).

Grafikon 12 - Znaju zakone koji štite od diskriminacije %

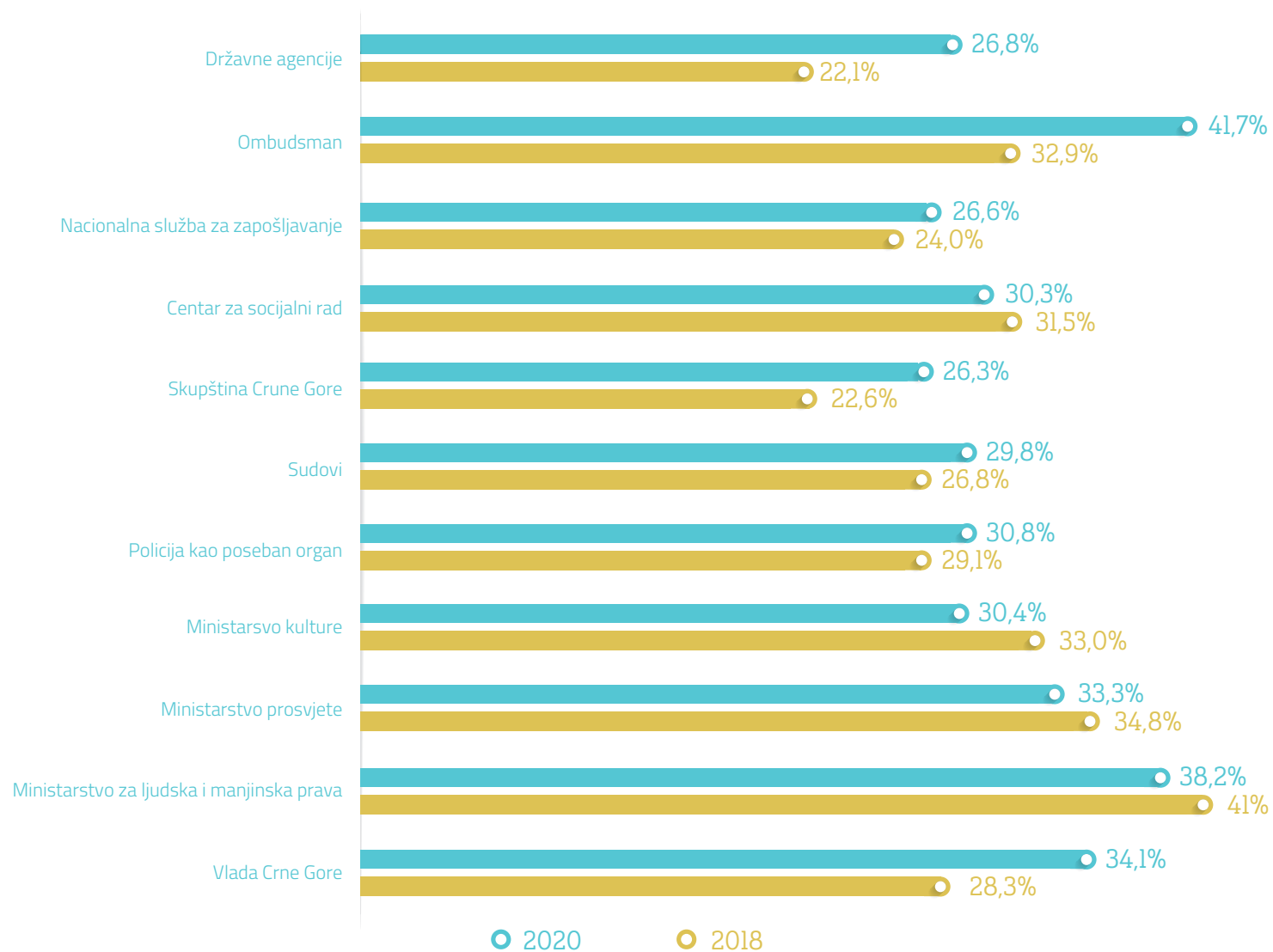
Upitani direktno da li država ulaže dovoljno napora u borbi protiv diskriminacije, **mjerimo stabilan broj onih koji smatraju da Crna Gora ulaže dovoljno napora, kada se posmatra period od poslednjih deset godina** (grafikon 13). Sa druge strane, može se reći da imamo određen progres, imajući u vidu činjenicu da se smanjio broj onih koji smatraju da država ne ulaže dovoljno napora (dakle, povećao se broj onih koji nemaju stav).

Grafikon 13 - Crna Gora ulaže napor u borbi protiv diskriminacije – TREND

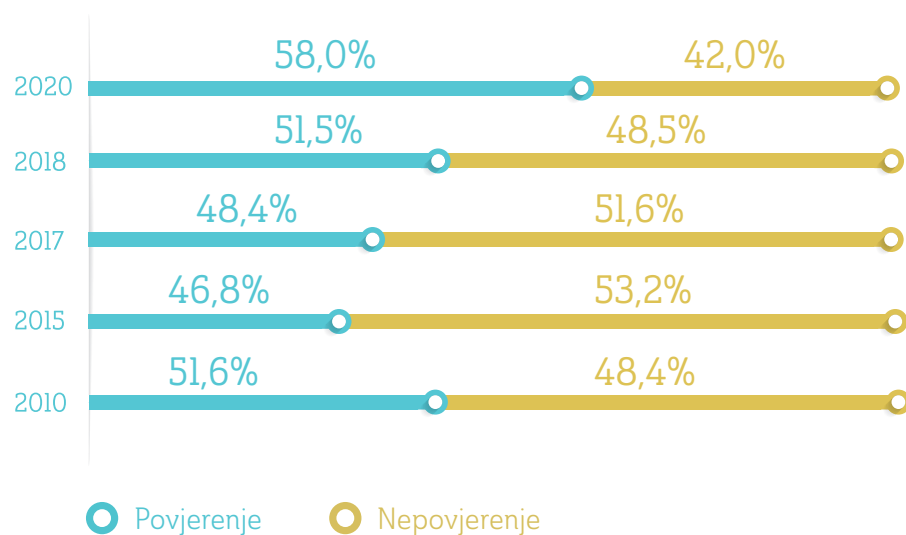
Procjena doprinosa institucija države u borbi protiv diskriminacije ukazuje da je **najveći napredak u posljednje dvije godine napravila institucija Ombudsmana. Zaštitnik građana u ovom istraživanju procijenjen je kao institut koji daje najveći doprinos u borbi protiv diskriminacije, a zatim Ministarstvo za ljudska i manjinska prava.** Od ostalih institucija, **blagi progres u procijenjenom doprinosu mjerimo kada je riječ o Vladi Crne Gore, državnim agencijama i sudstvu** (grafikon 14).

Grafikon 14 - Doprinos institucija Crne Gore u borbi protiv diskriminacije – TREND

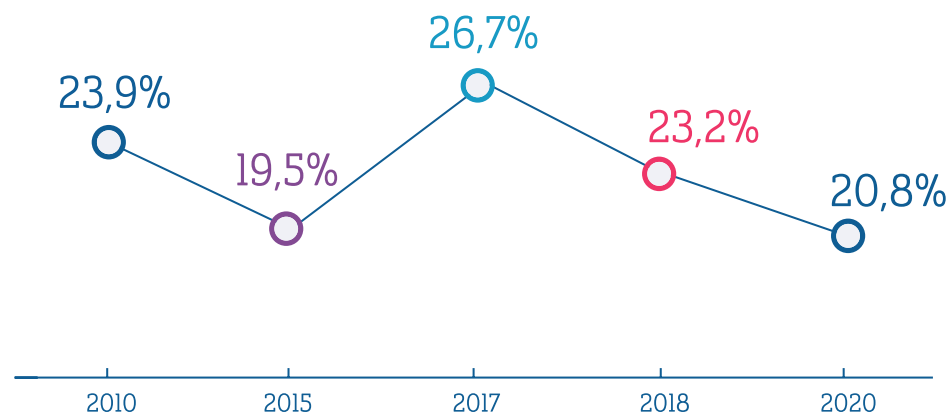
Kada dođe do slučajeva diskriminacije, jedna od ključnih stvari jeste povjerenje u državu da će žrtve diskriminacije biti zaštićene (grafikon 15). U ovom pogledu možemo reći da je **povećan broj građana koji ima povjerenja da će ih država zaštititi od diskriminacije**, ali se mora imati u vidu **da je još uvijek značajan procenat građana koji nemaju povjerenje u državu**.

Grafikon 15 - Imaju povjerenja da će ih država zaštititi od diskriminacije – TREND

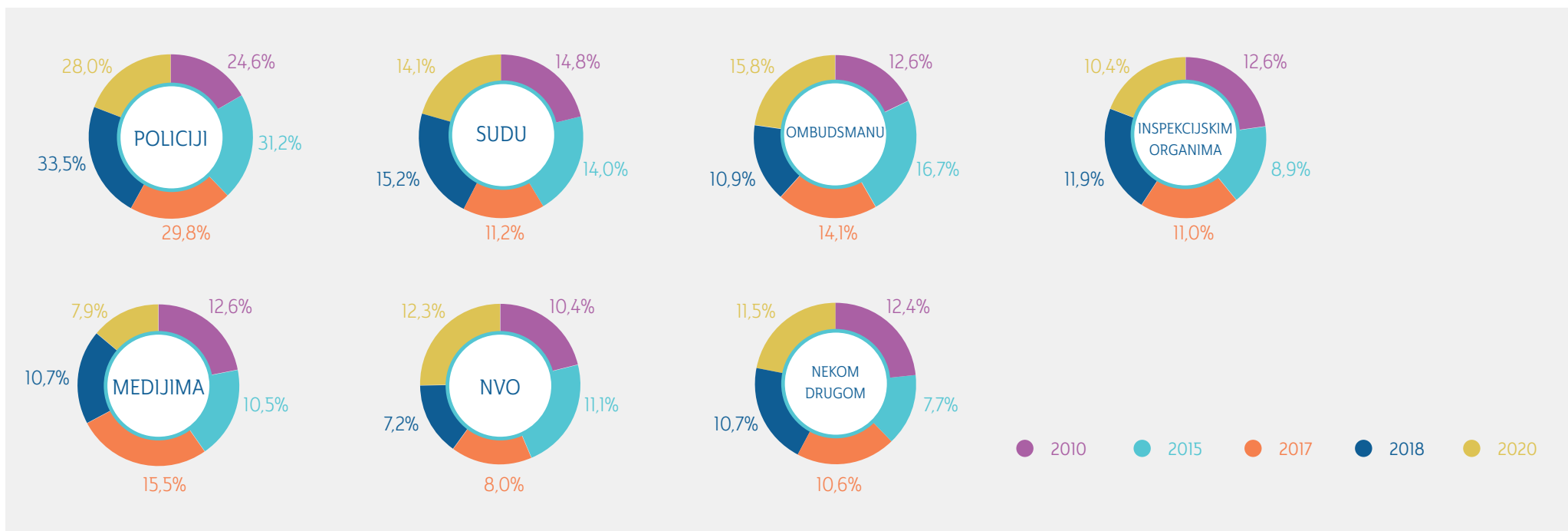
Relativno je **mali broj građana koji znaju svoja prava ukoliko postanu žrtve diskriminacije, a i trendovi u ovom pogledu ukazuju da ima neznčajnih poboljšanja u poslednjih deset godina** (grafikon 16). Prema tome, osim upoznavanja građana sa zakonima koji ih štite od diskriminacije, potrebno je da ključne institucije ulože napor kako bi informisali građane o njihovim pravima ukoliko su žrtve diskriminativnih ponašanja.

Grafikon 16 - Znaju koja su njihova prava ukoliko su žrtve diskriminacije – TREND

Prva institucija kojoj bi se građani obratili ukoliko budu žrtva diskriminacije jeste policija (grafikon 17). Trendovi, međutim, pokazuju da je danas nešto manji broj građana koji bi se obratio policiji u slučaju diskriminacije nego što je to bio slučaj prije dvije godine. Kada je riječ o ostalim institucijama, u poslednjih deset godina mjerimo manje-više stabilne vrijednosti.

Grafikon 17 - Kome bi se obratili – TREND

Na kraju, epidemija virusa COVID-19 je značajno uticala na naše živote, a mi smo istraživanjem željeli da utvrdimo kako je uticala na diskriminaciju. Podaci ukazuju da najveći broj građana nije u stanju da procijeni efekat COVID-a na diskriminaciju, ali komparativno, veći je broj građana koji smatraju da se usljed epidemije povećao stepen diskriminacije, u odnosu na one koji smatraju da je smanjen (grafikon 18).

Grafikon 18 - Povećanje vs. smanjenje diskriminacije usljed efekta COVID-19

